

ДЖ. БАЙРОН ЯК ПЕРСОНАЛІЯ АНГЛІЙСЬКОЇ РОМАНТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ПОЧАТКУ ХІХ СТОЛІТТЯ : ДІАХРОНІЧНО- ТВОРЧИЙ КОНЦЕПТ

У статті аналізується творчий хронологічний шлях Дж. Байрона як поета – романтика Англії у системній та узагальнюючій формі результату аналітичного зрізу праць сучасних дослідників його творчості. Головний концепт дослідження – розкриття у здобутку митця синтезу духовно-громадянських і художньо - прагматичних граней його спадку у форматі компаративістики інноваційних наукових досліджень як вітчизняних, так і європейських.

Ключові слова : поет – романтик, жанр, поема, ліричний герой, новаторство, «байронізм», боротьба, традиція, українська тема.

The article analyzes the creative chronological path of G. Byron as a romantic poet of England in a systematic and generalizing form, as a result of the analytical cross-section of the works of modern researchers of his work. The main concept of the research is the disclosure of the artist's achievement of the synthesis of spiritual-social and artistic-pragmatic facets of his heritage in the format of comparative innovative scientific research, both domestic and European.

Keywords: romantic poet, genre, poem, lyrical hero, innovation, "byronism", struggle, tradition, Ukrainian theme.

Сучасна культурологічна та літературознавча думка стоїть на позиції, що життєвий і творчий шлях англійського поета - романтика Дж. Байрона є однією з найяскравіших сторінок європейського культурного простору поч. ХІХ ст. Його творчі романтичні здобутки відносяться до непересічних сторінок англійської, європейської та світової літератури і культури. Митець – романтик увійшов в європейський простір і як активний учасник національно-визвольних рухів Європи, особливо в Греції. Дж. Макган зазначає, що поет глибинно захоплювався саме історією та культурою Давньої Греції, а «сучасну боротьбу греків за свободу від османського панування вважав моральним обов'язком Європи» [2].

Відтак, поєднання Дж. Байроном власної літературної діяльності з безпосередньою участю у національно – визвольній боротьбі європейських поневолених країн є не тільки ідентифікацією його гуманістично - демократичних переконань, а й становить індивідуально – творчу своєрідність його романтично – поетичної творчості. Адже художнім імперативом його здобутку – на думку сучасних дослідників - стають символи – ідеали свободи, боротьби за незалежність, рівність, соціальну справедливість і його активна особиста участь у цій боротьбі [1,2,4,5].

Сучасна дослідниця Ф. МакКарті вважає, що «Дж. Байрон був особливою постаттю не тільки завдяки своїм поезіям, але й тому, що він став першим британцем, який показав своїм співвітчизникам, що в Європі існують інші народи, за які варто вірити і навіть вмирати» [1].

Саме цей концепт – **системний і узагальнений аналітичний зріз** у статті синтезу духовно - гуманістичного і творчого – у його романтичному поетичному здобутку і зумовлює **мету і завдання** дослідження.

Зазначаємо, що участь митця - протестанта у цій боротьбі стає своєрідним символом ідеалу свободи та боротьби проти тиранії, який притаманний саме романтизму як творчому методу і напрямку. Сучасна літературознавча наука зазначає що «романтизм (*франц. romantisme*) – напрям у літературі, науці й мистецтві, який виник в XVIII ст. в Німеччині. Цей напрям протиставив класицистичному «наслідуванню природи» творчу активність митця з його правом на самобутність й оригінальність. Романтизм відкидає нормативність, раціоналістичну регламентацію у мистецтві, понад усе цінується творча свобода та фантазія» [3, с. 600].

Яскравість та креативність Дж. Байрона стають самобутнім символом унікальності поета – романтика; вчинки митця завжди виступають боротьбою за власні життєві принципи. Поняття «байронізм» — це оригінальне й надзвичайно складне явище в історії та літературі, яке охоплює не лише особистість і творчість Дж. Байрона, але й цілий комплекс образів, мотивів, тем та поетичних прийомів. Зазначаємо, що найголовніше вони знайшли відображення не тільки в літературі Англії, а й в інших європейських країнах. Творчість Байрона влучно інтегрувалася і в українській романтичній поезії, що була тісно пов'язана з розвитком національно-визвольного руху в країні [5, с. 3]. Адже «байронізм» - це ідейно – естетична концепція індивідуалізму, головним принципом якої стає ідеалізація заперечення. На думку Д. Чижевського, «байронічний» герой — це втілення конфлікту між прагненням до свободи і неминучою самотністю» [6, с. 267].

Митець – романтик у своїй поезії створив чимало образів героїв, які відображають його уявлення про індивідуалізм. Зазначаємо, що ці персонажі зазвичай транслюють самотність та соціальне відчуження, але водночас залишаються внутрішньо вільними. Важливо, що вони слідують власним шляхом, навіть якщо цей напрям призводить до трагічних наслідків.

Свою поетичну творчість Дж. Байрон розпочинає як поет – лірик. Це були твори написані протягом 1806 – 1808 рр. Пізніше вони були видані окремими збірками [4, с. 285].

Але справжнє визнання як поету-романтику Дж. Байрону принесла його епічна поема « Паломництво Чайльд Гарольда» (1812). В основу цього твору поет поклав власні враження від подорожі по країнам Європи 1809 – 1811 рр. (Греція, Португалія, Албанія, Іспанія та Туреччина). Найголовніше, це був твір романтика – новатора і змістоформа розкриття сутності «байронічного» героя, окрім наявності у його тексті яскравих

описів культури, історичного життя країн, де він побував. У поемі контрастом до змалювання героїв та їх амбіцій виступає природа, що підкреслює вічність людського буття [4, с. 288].

Роман у віршах «Дон Жуан» (1818 – 1824 рр.) став твором уже зрілого поета і підняв проблеми актуальні для Англії поч. ХІХ ст. Використовуючи «вічний» образ Дон Жуана, поет піддав сатиричній критиці сучасне йому англійське суспільство. Новаторством у тексті і стає образ двоголосся ліричного висловлення, коли автор і герой майже не відділяються один від одного [4, с. 302].

Прагнення глибше дослідити теми свободи, бунту та індивідуалізму і приводять до написання циклу «східних» поем: «Гяур» (1813), «Корсар» (1814), «Облога Коринфа» (1816), (час створення 1813 – 1816 рр.). «Схід» для митця постав у його творчості простором, в якому герої можуть звільнитися від соціальних та моральних обмежень «західного» світу.

На думку сучасних дослідників творчості Дж. Байрона, ці твори характеризуються особливим відчуттям присутності автора в них, а також наявністю елементів фантастичного, таємничого в їх текстах [4, с. 290]. О. Ніколенко підкреслює, що «діалогізм між поетом-романтиком та героями художньої оповіді сприяв створенню емоційної напруги..., а також розвитку внутрішнього сюжету» [5, с. 6]. Особливе захоплення у читачів викликало відчуття недовомовленості, яке залишало місце для їх власних роздумів і висновків.

Однією з найбільш резонансних поем у його творчості вважається текст твору «Манфред», створеного у 1817 р. Він стає зразком звернення митця і його спроби створення саме драматичного жанру. Головний герой поеми виступає класичним «байронічним» образом, якому властиві відчуження, характер бунту, протесту та глибоких внутрішніх переживань. Фактично твір виступив філософською драмою роздумів самого поета - романтика про сенс людського буття [4, с. 295].

Зазначаємо, що останній період життя і творчості Дж. Байрона характеризується багатством жанрів та стилів. Саме в цей період з'являються ще дві поеми «Мазепа» (1818) та «Острів» (1823). Тексти цих творів засвідчили перехід митця до нової художньої реальності. Підкреслюємо, що від змалювання вигаданих в попередніх творах просторів митець переходить до створення і зображення художньої реальності на основі дійсних та існуючих історичних тем [4, с. 299].

Поема поета-романтика «Мазепа» стає особливою змістоформою вираження «байронічного» героя у творчому здобутку Дж. Байрона. Безпосередньо у тексті це набирає змістоформи зображення теми боротьби України за свою незалежність на чолі з видатним українським гетьманом І. Мазепою. Ця постать стала живою легендою не лише на теренах України, а й за її межами. Майстерно трансформувавши у власному творі «міф» про гетьмана на матеріалі французького просвітника Ф. Вольтера, Дж. Байрон створив романтичний образ незламного борця за свободу. Ця постать у поемі «Мазепа» митця - романтика стає талановитим матеріалом для

подальших інтерпретацій як в літературі, так і в мистецтві Європи та України взагалі [4, с. 298]. Романтичний текст, створений ще на початку XIX ст., набирає особливої актуальності в умовах сьогодення – у трагічному просторі російсько – української війни сучасності.

Відтак, як персоналія розвитку англійської літератури початку XIX ст. творчий здобуток Дж. Байрона – талановитого поета – романтика стає насамперед базисом виникнення непересічного літературного явища «байронізму» і розвитку жанру поеми з багатством її проблематики. Він постійно звертає увагу на актуальні соціально – духовні проблеми сучасної йому Європи і Англії, вводить в європейський простір «орієнталістську» тематику та змалювання історичного минулого України. Його творчість є однією з найяскравіших сторінок світового і європейського культурного та літературного просторів взагалі уже два століття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. MacCarthy F., Byron: Life and Legend. New York, 2002, 674 p.
2. McGann J. Byron and Romanticism. New York, 2002, 311 p.
3. Гром'як Р., Ковалів Ю., Теремко І., Літературознавчий словник-довідник. К., 2007, 752 с.
4. Наливайко Д., Шахова К., Зарубіжна література доби романтизму. К., 2001, 415 с.
5. Ніколенко О., Байронізм у творчості Т. Шевченка («Катерина»). *Філологічні науки (літературознавство)*. Полтава, 2017, (25), 3–10 с.
6. Чижевський Д., *Історія української літератури (від початків до доби реалізму)*. Тернопіль, 1994, 480 с.

Науковий керівник кандидатка філологічних наук, доцентка Горбонос О.В.